

МУЗИКАЛНА ИСТОРИЯ MUSICAL HISTORY

Българският музикален съюз и църковната музика у нас през първата половина на XX век

*Стефка Венкова**

Резюме: В статията се разглеждат ролята и значението на Българския музикален съюз за развитието на църковната музика у нас от първата половина на XX век. Основните идеи на Съюза по този въпрос, заложили още при създаването му, се проследяват в тяхното развитие. Анализират се конгресните решения, като се акцентира върху съюзната активност за тяхната реализация – отнасянето им до висшестоящите инстанции, пропагандирането и популяризирането им на страниците на съюзния печат, практическото им приложение в църковномузикалната дейност. Водещата идея за реформа в българската църковна музика чрез замяна на източното едногласно пеене с напеви от репертоара на „Българският роспев“ или както го наричат тогава – старобългарското църковно пеене, преминава като лийтмотив в цялостната дейност на Съюза. Активизирани в различни посоки, съюзните членове активно участват в събирането и изследването, в популяризирането и публикуването на това новооткрито в Русия пеене. Синхронно се застъпва и идеята за създаване на национална църковнопевческа традиция посредством написването на авторски многогласни църковни композиции.

Ключови думи: *българска църковна музика, Български музикален съюз, старобългарско църковно пеене, св. Йоан Кукузел*

*Доц. д-р Стефка Венкова – сектор „Музика“, Институт за изследване на изкуствата, Българска академия на науките; e-mail: venkovast@yahoo.com

Литература / Bibliography:

Антонова, Цветомира. Българските екзарси. – В: *Двери на православieto* [Antonova, Tsvetomira. Balgarskite ekzarsi. – In: Dveri na pravoslavieto], https://dveri.bg/component/com_content/Itemid,392/catid,145/id,16657/view/article/ (15.07.2022).

Байданов, Георги. По изучаване и събиране на черковните ни напеви. – В: *Музикален вестник*, II, № 10, 1.09.1905 [Baydanov, Georgi. Po izuchavane i sabirane na cherkovnite ni napevi. – In: Muzikalen vestnik, II, № 10, 1.09.1905].

Богданова-Димитрова, Роксана. Щрихи от портрета на шуменския музикант Димитър Тюлев (1882 – 1946). – В: *Дзяло е-списание в областта на хуманитаристиката*. VI, № 12 [Bogdanova-Dimitrova, Roksana. Shtrihi ot portreta na shumenskiya muzikant Dimitar Tyulev (1882–1946). – In: Dzyalo e-spisaniye v oblastta na humanitaristikata. VI, № 12], http://www.abcdar.com/magazine/XII/Dimitrova_1314-9067_XII.pdf (10.4.2022).

Български периодичен печат 1844 – 1944. Анотиран библиографски указател. т. I, А – М. София: Наука и изкуство, 1962 [Balgarski periodichen pechat 1844 – 1944. Anotiran bibliografski ukazatel. t. I, A – M. Sofia: Nauka i izkustvo, 1962].

Венкова, Стефка. Българският музикален съюз в контекста на културните процеси от първата половина на XX век – идеи и реализации. Ръкопис. София: ИИИЗк – БАН, 2022 [Venkova, Stefka. Balgarskiyat muzikalen sayuz v konteksta na kulturnite protsesi ot parvata polovina na XX vek – idei i realizatsii. Rakopis. Sofia: IAS, 2022].

Динев, Петър. Анастас Николов. – В: **Кръстев, Венелин** (отг. ред.). Енциклопедия на българската музикална култура. София: БАН, 1967, с. 337 – 338 [Dinev, Petar. Anastas Nikolov. – In: Krastev, Venelin (chief editor). Entsiklopediya na balgarskata muzikalna kultura. Sofia: BAN, 1967, s. 337 – 338].

Динев, Петър. Съвременното състояние на църковната музика в България. – В: *Музикална мисъл*, I, № 2, 1936 – 1937 [Dinev, Petar. Savremennoto sastoyanie na tsarkovната muzika v Bulgaria. – In: Muzikalna misal, I, № 2, 1936 – 1937].

Динев, Петър. Народна литургия на св. Йоана Златоуста за народно пение на два и на три гласа върху църковно-източни напеви. София: Печатница С. М. Стайков, 1929 [Dinev, Petar. Narodna liturgiya na sv. Yoana Zlatousta za narodno penie na dva i na tri glasa varhu tsarkovno-iztochni napevi. Sofia: Pechatnitsa S. M. Staykov, 1929].

Динев, Петър. Източното пение в музикалната академия. – В: *Музикален вестник*, XI, № 1 – 2, 28.04.1928 [Dinev, Petar. Iztochnoto penie v muzikalната akademiya. – In: Muzikalen vestnik, XI, № 1 – 2, 28.04.1928].

К-в. Църковните смесени хорове. – В: *Музикален вестник*, VII, № 5, 1910 [K-v. Tsarkovnite smeseni horove. – In: Muzikalen vestnik, VII, № 5, 1910].

Компанейски, Николай. Литургия св. Йоанна Златоустаго българского распева. Москва: П. Юргенсон, 1907 [Kompaneyski, Nikolay. Liturgiya sv. Yoanna Zlatoustago bolgarskogo raspeva. Moskva: P. Yurgenson, 1907].

Кръстев, Александър. Литургия на Св. Йоан Златоуст. Наредил и приспособил за двугласен хор Александър Кръстев – диригент на

катедралния хор във Варна. Варна: печатница Светлина, 1929 [Krastev, Aleksandar. Liturgiya na Sv. Yoan Zlatoust. Naredil i prisposobil za dvuglasen hor Aleksandar Krastev – dirigent na katedralniya hor vav Varna. Varna: pechatnitsa Svetlina, 1929].

Куюмджиев, Юлиан. Културноисторически аспекти на дискуси-ята за истинското българско църковно пеене. Пловдив: Коала прес, 2013 [Kuyumdzhiev, Yulian. Kulturnoistoricheski aspekti na diskusiyata za istinskoto balgarsko tsarkovno peene. Plovdiv: Koala pres, 2013].

Куюмджиева, Светлана. На кръстопътя на традициите: кое е истинското българско църковно пеене? Стара българска музика III: IX – XIX в. София: НМА „Проф. Панчо Владигеров“, 2020 [Kuyumdzhieva, Svetlana. Na krastopatya na traditsiite: кое e istinskoto balgarsko tsarkovno peene? Stara balgarska muzika III: IX – XIX v. Sofia: NAM „Prof. Pancho Vladigerov“, 2020].

Куюмджиева, Светлана. Литургиите на Добри Христов. Опит за културно-историческо осмисляне. – В: *Българска музика*, 1988, № 6, с. 32 – 35 [Kuyumdzhieva, Svetlana. Liturgiite na Dobri Hristov. Opit za kulturnoistoricheskoto osmislyane. – In: *Balgarska muzika*, 1988, № 6, s. 32 – 35].

Музикален вестник. XII Музикален конгрес. – В: *Музикален вестник*, XI, № 6 – 7, 25 ян. 1929 [Muzikalen vestnik. XII Muzikalen kongres. – In: *Muzikalen vestnik*, XI, № 6 – 7, 25 yanuari 1929].

Музикален вестник. През лятото на 1927 г. Музикална хроника. – В: *Музикален вестник*, XI, № 1 – 2, 28.04.1928 [Muzikalen vestnik. Prez lyatoto na 1927 g. Muzikalna hronika. – In: *Muzikalen vestnik*, XI, № 1 – 2, 28.04.1928].

Музикален вестник. Една крупна реформа в нашата църква. – В: *Музикален вестник*, VII, № 9, 1.08.1921 [Muzikalen vestnik. Eдна крупна reforma v nashata tsarkva. – In: *Muzikalen vestnik*, VII, № 9, 1.08.1921].

Музикален вестник. Българското книжовно дружество Музикална хроника. – В: *Музикален вестник*, VI, № 7-8-9, май-юни-юли 1909 [Muzikalen vestnik. Balgarskoto knizhovno druzhestvo Muzikalna hronika. – In: *Muzikalen vestnik*, VI, № 7-8-9, may-yuni-yuli 1909].

Музикален вестник. Дейността и решенията на V музикален конгрес. Кратки извлечения от протоколите. – В: *Музикален вестник*, IV, № 9 – 10, септември 1907а [Muzikalen vestnik. Deynostta i resheniyata na V muzikalen kongres. Kratki izvlecheniya ot protokolite. – In: *Muzikalen vestnik*, IV, № 9 – 10, septemvri 1907a].

Музикален вестник. Явихме на времето за решението Музикална хроника. – В: *Музикален вестник*, V, № 1, ноември 1907б [Muzikalen vestnik. Yavihme na vremeto za reshenieto Muzikalna hronika. – In: *Muzikalen vestnik*, V, № 1, noemvri 1907b].

Музикален вестник. Назначена е комисия от Музикална хроника. – В: *Музикален вестник*, III, № 5, март 1906 [Muzikalen vestnik. Naznachena e komisiya ot Muzikalna hronika. – In: *Muzikalen vestnik*, III, № 5, mart 1906].

Музикален вестник. Дейността и решенията на III Музикален конгрес. Извлечение от протоколите. – В: *Музикален вестник*, II, № 10, 1.09.1905а [Muzikalen vestnik. Deynostta i resheniyata na III Muzikalen kongres. Izvlechenie ot protokolite. – In: *Muzikalen vestnik*, II, № 10, 1.09.1905a].

Музикален вестник. Неохотно вземаме да се занимаем ... Въртешна хроника. – В: *Музикален вестник*, III, № 1 – 2, 1.12.1905б [Muzikalen vestnik 1905б: Neohotno vzemame da se занимаем Vatreshna hronika. – In: Muzikalen vestnik, III, № 1 – 2, 1.12. 1905б].

Музикален вестник. На 25 септември т. ... Въртешна хроника. – В: *Музикален вестник*, III, № 1 – 2, 1.12.1905в [Muzikalen vestnik. Na 25 septemvri t.g. Vatreshna hronika. – In: Muzikalen vestnik, III, № 1 – 2, 1.12.1905в]

Музикален вестник. Първият музикален конгрес. Въртешна хроника. – В: *Музикален вестник*, I, № 1, 1.01.1904а [Muzikalen vestnik. Parviyat muzikalen kongres. Vatreshna hronika. – In: Muzikalen vestnik, I, № 1, 1.01.1904а].

Музикален вестник. За изучаване на българския черковен напев. – В: *Музикален вестник*, I, № 7, 1.07.1904б [Muzikalen vestnik. Za izuchavane na balgarskiya cherkovno napev. – In: Muzikalen vestnik, I, № 7, 1.07.1904б].

Николаев, Николай. Литургийно песнопение за детски или народни хорове. Предговор. София, 1924 [Nikolaev, Nikolay. Liturgiyno pesnopenie za detski ili narodni horove. Predgovor. Sofia, 1924].

Николаев, Николай. Доклад на I Музикален конгрес до господина министра на Народното Просвещение. – В: *Музикален вестник*, I, № 8, 9 и 10, 1.10.1904 [Nikolaev, Nikolay. Doklad na I Muzikalen kongres do gospodina ministra na Narodnoto Prosveshchenie. – In: Muzikalen vestnik, I, № 8, 9 и 10, 1.10.1904]

Николов, Анастас. Старобългарско църковно пение по руските нотни ръкописи от XVII и XVIII векове. Литургия за народен хор. София: С. М. Стайков, 1921 [Nikolov, Anastas. Starobalgarsko tsarkovno penie po ruskite notni rakopisi ot XVII i XVIII vekove. Liturgiya za naroden hor. Sofia: S. M. Staykov, 1921a].

Николов, Анастас. Старобългарско църковно пение по руските нотни ръкописи от XVII и XVIII векове. Литургия ч. II. Празнични служби за народен хор. София: С. М. Стайков, 1921 [Nikolov, Anastas. Starobalgarsko tsarkovno penie po ruskite notni rakopisi ot XVII i XVIII vekove. Liturgiya ch. II. Prazdnichni sluzhbi za naroden hor. Sofia: S. M. Staykov, 1921б].

Николов, Анастас. Едно обяснение. – В: *Музикален вестник*, III, № 3 – 4, януари – февруари 1906 [Nikolov, Anastas. Edno obyasnienie. – In: Muzikalen vestnik, III, № 3 – 4, yanuari – fevruari 1906].

Николов, Анастас. Старобългарско народно пеене по старите руски нотни ръкописи от XVII и XVIII в. Кн. 1 – Литургия. Предговор. Санкт Петербург: Шмидт, 1905 [Nikolov, Anastas. Starobalgarsko narodno peene po starite ruski notni rakopisi ot XVII i XVIII v. Кн. 1 – Liturgiya. Predgovor. Sankt Peterburg: G. Shmidt, 1905].

Новгородски, А. „Н. И. Компанейски. Литургия на св. Йоан Златоуст“. Български напев, за смесен хор. – В: *Музикален вестник*, VII, № 2, 1910 [Novgorodski, A. „N. I. Kompaneyski. Liturgiya na sv. Yoan Zlatoust“. Balgarski napev, za smesen hor. – In: Muzikalen vestnik, VII, № 2, 1910].

Т. Д. Старобългарско черковно пение. Литургия. – В: *Музикален вестник*, III, № 3 – 4, януари – февруари 1906 [Т. Д. Starobalgarsko cherkovno penie. Liturgiya. – In: Muzikalen vestnik, III, № 3 – 4, yanuari – fevruari 1906].

Тончева, Елена. Православна музика в България – музикални памет-

ници. – В: **Флорос, Константин**. *Въведение в невъзможното*. София: ИИЗк, с. 252 – 254 [Toncheva, Elena. *Pravoslavna muzika v Bulgaria – muzikalni pametnitsi*. – In: Floros, Konstantin. *Vavedenie v nevmoznanieto*. Sofia: IAS, s. 252 – 254].

Тончева, Елена. Манастирът Голям Скит – школа на „Болгарский роспев“, т. 1. София: Музика, 1981 [Toncheva, Elena. *Manastirat Golyam Skit – shkola na „Bolgarskiy rospev“*, t. 1. Sofia: Muzika, 1981].

Тюлев, Димитър. Старобългарско църковно пение. – В: *Музикален вестник*, III, № 3 – 4, януари – февруари 1906 [Tyulev, Dimitar, *Starobalgarsko tsarkovno penie*. – In: *Muzikalen vestnik*, III, № 3 – 4, yanuari – fevruari 1906].

Т. (Тюлев, Димитър). Кратки исторически сведения за българския черковен напев. Кога и как е пренесен той в Русия. Място на неговото произхождение. Самостоятелен ли е българският черковен напев, трябва ли да послужи за основа на бъдещи реформи и какви реформи трябва да станат в черковното ни пение. – В: *Музикален вестник*, I, № 1, 1.01.1904 [Т. (Tyulev, Dimitar). *Kratki istoricheski svedeniya za balgarskiya cherkoven napev*. Koga i kak e prenesen toy v Rusiya. Myasto na negovoto proizhozhdenie. Samostoyatelen li e balgarskiyat cherkoven napev, tryabva li da posluzhi za основа на badeshti reformi i kakvi reformi tryabva da станат v cherkovnoto ni penie. – In: *Muzikalen vestnik*, I, № 1, 1.01.1904].

Устав на Българския музикален съюз. София: Печатница Ст. Атанасов, 1904 [Ustav na Balgarskiya muzikalen sayuz. Sofia: Pechatnitsa St. Atanasov, 1904].

Хаджигеоргиев, Димитър. Български черковен напев. – В: *Музикален вестник*, VII, № 2, 1910 [Hadzhigeorgiev, Dimitar. *Balgarski cherkoven napev*. – In: *Muzikalen vestnik*, VII, № 2, 1910].

Христов, Добри. Кое е истинското българско църковно пеене? – В: **Кръстев, Венелин** (съст.). *Музикално-теоретично и публицистично наследство*, т. 2, София: БАН, 1967, с. 286 – 296 [Hristov, Dobri. *Koe e istinskoto balgarsko tsarkovno peene?* – In: Krastev, Venelin (sast.). *Muzikalno-teoretichno i publitsistichno nasledstvo*, t. 2, Sofia: BAN, 1967, s. 286 – 296].

Хърков, Стефан. Многогласно пеене и културна идентичност през Българското възраждане. – В: *Българско музикознание*, 2003, № 4, с. 84 – 91 [Harkov, Stefan. *Mnogoglasno peene i kulturna identichnost prez Balgarskoto vazrazhdane*. – In: *Bulgarian Musicology*, 2003, № 4, s. 84 – 91].

Чешмеджиев, Йосиф. Родно църковно пеене. – В: *Музикален вестник*, X, № 18 – 19, 5.08.1926 [Cheshmedzhiev, Yosif. *Rodno tsarkovno peene*. – In: *Muzikalen vestnik*, X, № 18 – 19, 5.08.1926].

Шалдев, Христо. За старобългарското църковно пение. – В: *Музикален вестник*, X, № 14 – 15, 1.04.1926a [Shaldev, Hristo. *Za starobalgarskoto tsarkovno penie*. – In: *Muzikalen vestnik*, X, № 14 – 15, 1.04.1926a].

Шалдев, Христо. За старобългарското църковно пение. – В: *Музикален вестник*, X, № 16 – 17, 12.06.1926б [Shaldev, Hristo. *Za starobalgarskoto tsarkovno penie*. III. – In: *Muzikalen vestnik*, X, № 16 – 17, 12.06.1926b].

Шалдев, Христо. За старобългарското църковно пение. – В: *Музикален вестник*, X, № 18 – 19, 5.08.1926в [Shaldev, Hristo. *Za starobalgarskoto tsarkovno penie*. – In: *Muzikalen vestnik*, X, № 18 – 19, 5.08.1926v].

Шалдев, Христо. За старобългарското църковно пение. IV – В: *Музикален вестник*, XI, № 6 – 7, 25.01. 1929 [Shaldev, Hristo. *Za starobalgarskoto*

tsarkovno penie. – In: Muzikalen vestnik, XI, № 6 – 7, 25.01.1929].

Шалдев, Христо. По повод някои неверни съобщения за старобългарското църковно пение. – В: *Музикален вестник*, II, № 7, 1.05.1905 [Shaldev, Hristo. Po povod nyakoi neverni saobshteniya za starobalgarskoto tsarkovno penie. – In: Muzikalen vestnik, II, № 7, 1.05.1905].

Шулговски, Алексей. Старобългарско черковно пение. – В: *Музикален вестник*, III, № 5, януари – февруари 1906 [Shulgovski, Aleksey. Starobalgarsko cherkovno penie. – In: Muzikalen vestnik, III, № 5, yanuari – fevruari 1906].

Япова, Кристина. Формиране на българската музикална наука (края на XIX – 20-те години на XX в.). – В: *Българско музикознание*, 1989, № 4, с. 3 – 17 [Yarova, Kristina. Formirane na balgarskata muzikalna nauka (kraya na XIX – 20-te godini na XX v.). – In: Bulgarian Musicology, 1989, № 4, s. 3 – 17].